

פירוש הגר"א

סד אסתי, מקובל אלוד, ותלמודי היות
 גודל בדורו היה רבינו אליהו בן ר'
 שלמה ולמן, ומכונה בפי כל, תגאן
 מוילנא" (תגר"א=הגאון רבינו אליהו).
 ועליו אמרו כי כל רז לא אגים ליה גם בחכמות כלליות.
 תגר"א נולד בעיר סקלץ תמנכת לכריסק הליטא כיום פ"ו
 ניסן ת"פ (1720) ונפטר בוילנא י"ט חשוון תקנ"ה (1797).
 הוא חבר יותר בחכמים ספרים על כל מקצועות התורה
 וכפרים על החלכת, פירשו על התנזח נרסם ע"י הלמידו
 ר' מענדיל מה ששמע בפי בליל פסח (תוראנא חס"ו).
 ונרסם גם בירושלם בחדר עם פירוש, מנזי צדק, ובקיצור
 בספרי ידעת אחרים, ומכונה מה במלואו.

הא להסא עניא. פי' כי ה"א היא מצה
 והיינו כי התבול שכן מלת מצה למלת הסף הוא
 ה"א במקום הי"ת, ועכשיו היא עניא כי הסר ממנה
 הוא' (ממלת מצוה או ממלת מצות שכתוב מצות)
 ונעשית דלית (חסר) והיא עניא. ולמה נקרא העני
 דלית לפי שר' מיני עניות יש: א' כי שאין ל'
 מה לאכול כס"ש וענך וידעיבך. ב' שיש לו מה

לאכול אך אין לו כל צרכו, והוא נקרא אבין
 כמה שכתוב כי עני ואבין אנכי ונר. ג' עני
 דרך כס"ש ענה בדרך כתי, ד' עני שעבוד כס"ש
 ותענה שרי ותברת ספניה, וחזו מה שאמר כל
 דכפין היינו א' רעבון ייתי ויכול, כל דעריך הוא
 עני ב' שאין לו כל צרכו ייתי ויכול צרכי מסת.
 חנ' הוא עני דרך חסר וע' יאמר השוא הכא
 כלומר שכולנו עתה בדרך הנלות, ונגד הר' אסר
 השתא עבדי. והענין כי ארבעה צריכין להודות והן
 יורדי הים והולכי מדבריות וחולה שנתרפא והיתא
 מבית האסורין, והן נגד ארבעה ענינים הנ"ל: עני
 רעבון נגד חולה שנתרפא כס"ש כל אוכל תחעב
 נפשם, עני דרך נגד היתא בשירא למדבר, עני
 אבין התאב ואינו משינ על צרכו נגד יורדי הים,
 שכל נחותי יסא לא מיתבא רעחיהו עד דנתת
 ליבשתא הוא כאדם התואב לדבר ואינו משינו, ועני
 שעבוד הוא נגד יצא מבית האסורים, והיא שפתח
 אשר אחר הריחים בבור השבי והכל אחר, וכאשר
 היינו עבדים במצרים היינו בכל הענויים האלה,
 וכאשר יצאנו משם יצאנו מכל אלו הענינים, והיינו
 כמו שכתב המסדר בהתנזח לקטן שאילו לא יצאנו
 חרי אנו וכנינו וכו', אבל עכשיו תנם שבשני דברים

אנחנו שרין להם נ"כ שאנו בטלה כדרך וגם אנחנו עבדים אבל עתה אנחנו מעוהות כדרך עת להנאל אשר מהיום עתה וכל יום. הנה השתא חבא לשנה וכו' השתא עבדי לשנה תבא וכו' אשר לא כן היה כאשר היינו במצרים שאם לא היו נגאלים אבותינו ברעו זו הרי אנו ובנינו וכו'. ונתנן אמרו כנמרא לתם עוני שענין עליו בדרם הרבה. וכן עוני מה רדכו של עני כפרוסת. לתם עוני מה רדכו של עני הוא אופה ואשתו לשת. לתם עוני פרם לילישה בין שמן ורפש. והענין שבכל רבר יש פתול תורה ותוסר תובלתו ובבלן עני לעשיר. למשל אם צריכין לעשות שלחן העשיר יעשה תחוסר מכסף או סען טוב אבל תעני סען משום. וכן כפועל העשיר יבקש תרש טוב תוצרף. והעני אינו כן אלא עושה בעצמו שבביל שלא לתרשא וסען מתוך שיש לו. וכן תוצרה שתעשיר מצירי שלחנו בסממנים והעני אינו כן אלא עושה אותו משום ונכאר כמי שחיה. ותחלתו שתעשיר אוכל עליו העוננים ומסדרים והעני אוכל מאכלים שיש לו ותעני אין לו מה לאכול ומספר צרותיו. תה מה שאמרו שהלחם הוא בכל הגל' עני. תחוסר שאין רשאי לעשות מסמן ורפש. ותוצרה היא פרוס כמו ררך תעני. ותפועל הוא אופה ואשתו לשת. ותחלתו שענין עליו בדרם היינו צרותינו הנה עבדי היינו וכו'. ויש עוד עניו ה' שתוא כלל כל ה' והוא עניו ברעת הנה עניו נעלם. תהו שאמר תא להמא עניא מ' שבת"א וברים תוא עניא. ואמר תא להמא מ' לתם אלף' שעי' תא' היא עניא כי כאשר הסר מן תלחם א' אז היא הסרן רעת אבל כאשר יהיה נשלם תא' יהיה מלאה כל תארץ רעת ה"ש והיא אמנה עתיך חוסן ישועות הכמת ורעת בו"ו והיינו שו"ו ענימם רעה נמסריא רעת. בחסרן תרעה תוא עני ככולם וכשנחמלא ברעת נעשית ה' ואמר שצוה לנו ה' לאכול לתם עוני והוא בכל ה' עניונים: ר' אכלו אברהם חא. מה שאמר ד' אכלו אבהתנא בארעא רסצרוי ותלא חתבוט אוסר על שלא הספיק בעקם של אבותינו. והענין שבאמת אכלו אבותינו לתם כוח במצרים כמו שכתבו הראשונים שרדכם של מצרים היה להאכיל לעברים לתם עני כוח וגם כשהציה"א אותנו סמצרים היה בחפון עד שלא הספיק וכו'. ומת שצוה לעשות הן המצות תקרא על שם תלחם הנה אינו על אכילתן במצרים רק על ציאתן לחירות. אך סחמת תלחם אשר אכלו סחמת תפון אינו שי"ך לקרא לתם עני סחמת שחיה ברעון טוב וכשמתה אמר באן תא להמא עניא סחמת ר' אכלו אבהתנא בארעא רסצרים ששם היו כל תעניונים. ומפרש ה' הענינים שנאלצו השם מהם הצריכים אנחנו לתודות עליהם ונתנן ר' כוסות ור' נאלות ור' קושיות ור' בנינים. והענין של ה' כוסות שחן נגר ה' נאלות והר' נאלות הם והתחתי

והצלתי ונאלתי. ונאלתי הם שחיים שהיינו בורע נמרה ובשפמים נדולים שבכל מקום השלישית כול' תרכיבית והשלישית היא כלולה משנים מפני שהרכיבית נכלל בשלישית. לכן בין הכוסות הללו לא יסתח חם בינה. וכן תוא בירושלמי שאמרו שאלו ה' כוסות הם כנדר ר' עמיסם כוס שמתכר. ורפש השלישי ותרכיבי מתא רכתבי כוס ישועות אשא וכן תוא בבנות האר"י ז'ל על כוס נ' ור' בותח א'. ומה שאמרו בכל מקום ה' מולקתיה תוא מ"ס בכל מקום דא"כ תוה ליה למתשב נ"כ והבאתי והייתי אלא נראה כמ"ש. והן נגר ר' עולמות שחוא עולם חוה ויסות המסיה ותחית המסיה תעו"ב דחיינו: א' תוא קירוש נגר עו"ב שצריך להתקדש עצמו בעו"ב. נגר יסות המסיה שסמפרין ציאת מצרים כמ"ש כימי צאחק מארץ מצרים אראנו נפלאות. נ' תוא נגר תחיה המסיה שחוא סברך על סונו שזא הוא סעורת לוחן. ה' תוא נגר עו"ב ולכן אוסרים עליו תלל תגרו: השתא חבא לשנת תבא ת בירושלם השתא עברי לשנת תבא ת בני תורין. פירוש רכתבי ציון במשפט תפרה ושביה כצדקה כלומר בתחילה תפרה ציון ואח"כ ושביה לכן אמר בתחילה לשנת תבא בירושלם היא נאולה לירושלם ואחר זה לשנת תבא בני תורין היא נאולה לישראל ואמר על שנת לעסן ניהם תעניים באמרו שכלנו עכשיו שוין. השתא חבא ועברי ולשנה תבא בירושלם ובני תורין:

מה נשתנה הלילה וכו'. פי' יום בכל מקום לשון זכר לילה היא נקבת וא"כ היה צריך לכתוב תמיד אצל לילה וזה במשפחה שחיה ל' נקבת ברבים לילה כי ר'ת הם סימן נקבות וסימן זכרים י"ם. ולכן לא מציינו בכל מקום מצוה לעשותה רוקא בלילה והיינו ואמר ששש מפורח מן המצות ורוב המצות הם לאנשים רוקא כך הם רוב המצות מצותן כיום רוקא ולא בלילה ולא מציינו כלל שיתא המצות רוקא בלילה ולא כיום. ועכשיו נתייבב הלילה רוקא במצות ולא כיום והיינו מפני שנתייבב למ"ה והוא סוד אר"ם שחוא זכר אבל הלילה תוא סוד תוה נעלם של מ"ה בסוד ולילה ללילה יתוה רעת. וכן המצות אינם רק לכרבים ונקבות פסודות רונמת הלילות הנה שהקשה למת נשתנה הלילה שחיות הנה היינו סחמת שנשתנה למ"ה מכל הלילות שחן נקבות כלומר סמני מה נתייבב הלילה תואת במצות יותר מכל הלילות. תה הקושיא בכלליה ועכשיו מפרש בפרסיות המצות שהלילה חוה נתייבב בהם שבכל כו' ואמר הלילה חוה כלנו מסובין שלא החכר במשנה קושיא זו מפני השקשה כיח"ס קיים היה קרבן פסח לכן היה הקושיא חלילה חוה כולו צלי. ומסובין לא נחשב בשינוי כי חיו יעובד תמיד מסובין שכן היה דרכם כמו שמתכר בנמרא בבמה סקמיות אבל עכשיו

שאין לנו קרבן פסח לא נחשב לנו שינוי זה והשיב
סמוכין שינוי שאין דרכנו לישב סמוכין כל השנה.
ואמר ר' קטיהו נדר ד' נאולות וד' כוסות וד'
בנים:

עברים היינו לפרעה כמצרים. הם
נ' דברים. א' שהיינו עברים. ב' לפרעה שהיה
מלך קשה. ג' במצרים שהיא מדינה קשה. ובנגן
אסד נ"ב נ' דברים. א' ויתאנו ה' הוא נדר פרעה
שעשה עצמו אלה. ב' אלהינו הוא נדר עברים
שעבדו הוא אלהינו ולו אנתועמו ועבדו. ג' משם נדר
מצרים. כיר חוקה ה' בעל כרחם כלומר על יד
המכה והכרה ונחיה לנו לצאת ועבדו. קאי על
המכות שעשה להם. ובורע נסיה הוא באתגליא
לען כל ולא כמו שבזרחי משם כמ"ש בעצם היום
הזה וכו' וכו' ישראל ויתאן כיר רמח ח"ש אני
ה' אלהיכם אשר התאיתי אהכם סארץ מצרים
סחיה להם עברים ואשכור סוטות עולכם ואולך
אהכם קוסמיות. לאבורה נראה שיש כזה סלות
כפולות השנה. אך הוא כמ"ש אני ה' אלהיכם
אשר התאיתי אהכם סארץ מצרים הוא נדר משם שהוא
נדר מצרים כמו שכתוב למעלה סחיות להם עברים
הוא נדר אלהינו שהוא נדר עברים היינו ואשכור
סוטות עולכם הוא נדר ביר חוקה כמ"ש ואולך
אהכם קוסמיות שהוא באתגליא ותאו נדר ובורע
נסיה. ובגדר אלו ה' דברים נתן לנו ה' המשה
דברים פסח מצה וסרור וב' סיבולין. פסח נדר פרעה
שעשה עצמו אלה והוא נדר ויתאנו ה' שפסח
ה' הוא נדר מצרים כי נדרש סמצרים
ולא יכלו לחתמסמה. וסרור נדר עברים סמרור
את הייחם. וב' סיבולין נדר ביר חוקה ונגד
ובורע נסיה דהיינו סיבול. להסית הקפא הוא
נגד סבת מצרים לחנינעם. והשני דרך חירות נגד
ובורע נסיה: ואלו לא הוציא הקב"ה
אותנו מש.ם. כלומר את היה סתריא הקב"ה
אוהנו ככבודו ובעצמו משם היינו משעבדים לפרעה
במצרים הוא נדר הני' חנ"ל א' משעבדים. כיצו
לפרעה. נ' למצרים. ואפ"י כולנו חכמים. כולנו
כלומר וכן אפילו כולנו חכמים כולנו נבתיים כולנו
יודעים לכן כע"ל והן נגד נ' ראשונות חכ"ר אפי' יש
כנו כל הני' בחינות דהיינו חכמה שלמד טרבו
ונבתיים שמבין דבר סתוך דבר יודעים שידע
כל דבר על בוריו ברעת נכונה אעפ"כ מצוה עיינו
לספר כציאת מצרים כמ"ש כאן כסיפור הגדה
אע"פ שכולן יודעין אותה. וכל הטרבה בו כלומר
לספר לפי שכלו יותר מזה לפי שידע בהכמתו
ובינתו וברעתו הרי זה משובח:

סעשה כרבי אליעזר וכו'. כלומר
סביא רעה על כי דברים אלו. אחד אפילו בולט

חכמים וכו' מצוה לספר שחרי כולם היו חכמים גדולים
בהכמתו ובהכנתו וברעתו. כי שספרו כל הלילה וסבת
מה שמצוה להרבות להם כציאת מצרים כפי שכלם
שהיו ספרו כל הלילה וספרו ספארים יותר רק סביא
למסדיהם ואמרו חנינו וכו': כל ימי חי"ך.
פי' שבכל יש כי שמענות. אחר חזיר כל היום ואינו
סוכרה שיחא תמיד כל הימים רק בזה היום כל היום.
כי לשון תמיד כמו כל הימים והיינו תמיד כל
הימים ואינו סוכרה שיחיה כל היום רק שיחיו כל
הימים כלי חפסק ויחיה כאן כתוב כל ימי. כן וסמא
סבר שפירשו כמו כל היום ומשמע שהלילה בכלל
חרכי סכל ולא כל הימים. חכמים סוכרים שפירשו
כל ימי חי"ך כמו כל הימים דהיינו לחביא ליות
המסיה אבל אין בכלל רכרי זה כל הלילה:

ברוך הסקום ברוך הוא ברוך
שנתן תורה וכו'. כי העולם היה סחודש
כי פעמים בכללות ובסרמות אחר בתחלה כריאת עולם
נחחדש העולם בכללות כל העולם כולו ואח"כ כמתן
תורה נחחדש כסרמות לישראל. וככל דבר יש נגלה
ועולם. נגלה כשעת המעשה ועולם כמחשבת קודם
המעשה. ח"ש ברוך הסקום. הוא על כריאת העולם
שעל זה אנו קורין אותו סקום שברא אותו סקומו
של עולם ומסנו נעשה העולם סקום כזה שברא
ברצונו ומקיים אותו ברצונו ח"ש סקומו של
עולם כי וולתי אל היה עולם סקום רק הוא ברצונו
ערשה את העולם סקום: ברוך הוא. על סחשבת
הכריאת קודם כריאת העולם. ברוך סנתן תורה. הוא
על שעת ס"ת. ברוך הוא. על קודם ס"ת (ואמר
תחלה ברוך על הפעולה ואת"כ על סחשבת שחיה
צ"ל כהיפך בתחלה סחשבת ואת"כ הפעולה אך
סחשבת אסור לנו להקור כלל וא"ל לנו להסיג
כלל כי אפילו סחשבת אדם אי אפשר לידע כ"ש
סחשבתו ית' אך ע"כ כה פעניו ודבריו אשר הניד
לעמו נתגלה סחשבתו אחר הפעולה לכך נתון חודיה
על סחשבת אחר הפעולה ותו סוף מעשה כמחשבת
תולח). ועוד תבתי"ק סקום ח"ש סחשבו אצל
יעקב ששה פעמים מקום אצל יצחק ואברהם ד'
פעמים דהיינו אצל אברהם נ' פעמים ואצל יצחק פעם
אחר ושם חשבינה שררה וכן עשיו שחבר אין לו
לחקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה תו' נאמר
בכל הסקום אשר אוכרי את שמי אבאי אליך וברתיך
ח"ת. ברוך הסקום הוא כהי"מ. ברוך
הוא. חשבינה שררה בו: ברוך שנתן
תורה. על סתן תורה: ברוך הוא. על
ששורה שבינתו שררה ד' אמות של הלכה: כנגד
ארבעה בנים דברה תורה. כיד פעמים
נאמרה בתורה מצות סיפור יציאת מצרים. נ' במ'
כא ואחר כפ' ואתחנן ומשנתים זה מזה כסלות שנות
ורשין כעל הגדה שהם כנגד ארבעה בנים ומתוך

בזה המלות שנות שבהם. והכפס הוא תלמיד הכפס והתייךר מסנו הוא מי שאינו יודע לשאול ותתם הוא החולך בתמימות. והכפס הוא הרשע וכמ"ש אחת אמרתם תם ורשע הוא מבלה ויהי צריך לומר כסדר הזה הכפס ושאינו יודע לשאול תם ורשע ואמר רשע אחר התבסס כי לא רצה לסיים ברשע:

מה העדות הם כי שאלות: אחד מה הערות והתוקים ומספמים דיינינו הפסח המצות ענינים עדות והוקים ומספמים דיינינו הפסח המצות עצמן תן עדות כי תן על הנסים והנפלאות אשר עשה לנו השם אשר הוא עדות לכל באי עולם שהשביעה שורה בישראל והמספמים תן דיני המצות בהמצות עצמן כמו אל תאכלו מסנו נא וכו' ושאר רבדים המפורים באותה פרשה והתוקים הוא מ"ש ואת חוקת הפסח כל בני נבר וכו'. ושאלתו הב' כפסו עצמו בראשיתו שאין במצות זו כל ישראל שיון כנון שנודמן לפעמים שתי חבורות בבית א' להו יש קרבן הנינה ומכרד אשר קדשנו במצותיו ועונו לאכול חובת ולהבורה הב' אין קרבן הנינה בלל. זה הוא שאלת התבסס. א' מה העדות והתוקים והמספמים בנ"ל. והב' אשר צוה ה' אליהנו אחכם בלומר שהשם הוא אחר לבלונו והמצות הזאת של הנינה צוה אחכם ולא לנו. וע"ז מטרך ואף אתה אמר לו בלומר שאלת מה העדות והתוקים והמספמים שכתוב על זה התיירך כפ' ואתחנן והנדה לבנך עבדים היינו וכו' כבר כתוב למעלה ותשיב לו שחם י' ענינים עדות הוקים מספמים נגד עבדים היינו א' לפדעה. ב' במצויים. ג' על זה קפי ואף אתה אמר לו בלומר שאתמר לו ג' על הקשיא הב' נוסף על התיירך של עבדים היינו שאין מספיק לקשיא הב' אמר לו ג' שההנינה היא שייך להלכות הפסח ובמה שבביל שאין מספיק אחר הפסח אפיקומן בלומר שיהא הפסח נאכל על השוכע ובוסן שכא במדרבה כמו עמו הנינה אבל בזמן שלא בא במדרבה לא כמו הנינה:

ולפי שחוציא את עצמו סן הבלל וכו'. פירוש באמרו לכם ולא חזיר שם שמים בלל כמו התבסס והו' לפי שחוציא את עצמו סן מה הכלל כבר בעיקר בלומר וכפר בעיקר שלא חזיר שם שמים: ואמר לו בלומר זה וכו'. הענין מה שמשיב כאן בעל הנדה התיירך של שאינו יודע לשאול ואינו משיב התיירך הכתוב כי על קשיא זו של שאלת הרשע כמו שכתוב בפ' בא כי אמרו אליכם בניכם מה תעבדו וכו' ואמרתם ובה פסח. דיינינו שרדק בעל הנדה מסוין התורה שכלל התיירעים של חנ' בנים כתיב ותנדה לבנך ואמרת אליו ואמרת לבנך ובאן אצל שאלת הרשע לא כתיב לא לבנך ולא אליו רק ואמרתם ובה פסח היינו שאין התורה הפצה ששיבו לרשע ושיברו עמו בלל.

רק אמרה התורה שתאמרו בדרך כלל ואמרתם ובה פסח בלומר שמצוה לומר ובה פסח הוא לה' זה כתוב לקמן בתורה פסח זה שאנו אוכלים וכו' ובאמר ואמרתם ובה וכו' כי זה שייך למשנת ר"ג וכאן לתיירך הרשע אמר שאף אתה תחכה את שני בלומר בזה לא תשיב לו כלל ולא תדבר עמו רק עם האחר התייבב אתך כי מסתמא יש לו עוד בני בית זה האחר לא שאל כלל לכן משיב לו התיירך של שאינו יודע לשאול בלומר לתאחר התייבב אתך. בעבור זה עשה ה' לי ולא לו בלשון נסתר בלומר על הרשע ואם היה מדבר עם הרשע היה צריך לומר ולא לך! אלו היה שם לא היה נגאל. בלשון נסתר והיה מאותם שמתו בני ימי אפלה:

בעבור זה וכו'. עכשיו הוא מטרך הקשיא ראשונה של מה נתינתה הלילה הזה מכל הלילות היינו שהלילה הזה נתייבב במצות מכל הלילות שכל הלילות אין מחוייבין במצות ומפסדו שהכתוב קרא את הלילה הזה יום ההוא כמו שכתוב והנדה לבנך ביום ההוא בעבור זה ואמר יבול מראש הרש וכו' יבול מבעוד יום וכו' בעבור זה לא אמרתו אלא בשעה שיש מצה ומיור וכו'. זהו דוקא בלילה כמ"ש בערב תאכלו מצות והכתוב קורא את הלילה הזה יום ההוא לכן הלילה נתייבב במצות כי אין לה בהינתן לילה בלל:

מתחלה עובדי עבודת כוכבים וכו'. פי שיהי ב' עניני נלות. נלות הנפש ונלות הנוף ומפסדו תחלה נלות הנפש ואח"כ נלות הנוף: בעבר הנדה וכו'. כי כמו שמספיק בין ארץ ישראל לתוך לארץ התיירך בן למעלה מספיק בין ארץ ישראל העליונה לתוך לארץ נדה דינור וע"ז הסוד נאמר בעבר הנדה ישבו אבותיכם: וארבה את זרעו. לבני קמורה: ואת זרעו וכו'. בדי שלא יארו לו חלק אצל יעקב:

ברוך שומר הכסותה. ברוך הוא. פי' כמו שכתבתי למעלה שבכל דבר יש מעשה ומחשבתו ועל ידי המעשה נתגלת המחשבת. הו' ברוך שומר הכסותה על המעשה. ברוך הוא על המחשבת: חשב את חקך וכו'. פירוש כמו שכתוב בעתה אחישנה ואמרו לא זכו בעתה וכו' אחישנה. והענין כאשר הקב"ה נתון קץ והשכנע על זמן הנלות לא נתגלת אפיה וכן להתחיל לחשוב אם ישראל וזכין מתחיל בזמן קודם ומסתיים בזמן חקך תחלה הו' וכו' אחישנה ואם ה' לא זכו מתחיל בזמן המאחר הו' שאמר כאן שברוך הוא על שהקדיש ברוך הוא חיבב את חקך של הו' מאות שנה לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו חיקף מאותו זמן שאמר לאברהם אבינו: בי נר יהיה זרעך. בלומר ועוד הסוד גדול עשת לנו הקב"ה שחיבב לנו באותו הוד מאות שנה מה שחייב כי נר יהיה זרעך: וכו' כד

בלומר ימי שעבור: וענו אותם. הם ס' שנה של ימי עינו שמשעה שנגרדה מרים התחילו ימי עינו ועש' נקראת מרים שאז התחיל ויסרו את הייהם והכל ביהר לא היה רק ר' סאות שנה ולא במצרים רק רד' שנה והנה נחסר ק"ן וחשב את הק"ץ שנה שחיו בשאר ארצות נב' באותן חר' סאות שנה: וגם את הגנוי אשר יעבורו ונ'. וגם. הוא מ"ט שערי טומאה ואת הוא רגמא התחתנה של אבות נזיקין וחיינו כי הטומאות חן מן הארץ משורש תנזיקין שחן מן השמים כי לפי רדך טוב הארץ השכל נזחן לכל זיק איש את רעהו ובתיב את השמים ואת הארץ הרי שורש כריאת השמים שממנו נמשך המזיקין נקרא את אבאך כתיב ואת שהוא לשון טומאת שמים ל' גם ואמר ומה שהוא מספר ס' ט' שערי טומאה. ואחר כן יצאו ברכוש גדול בלומר שתהלה עושה הקב"ה נקמה ברשעים ואהרי כן עושה טובה לצדיקים:

והיא עמרת לאבותינו וכו'. מ' התבטחה שהבטיח לאבותינו שהיה עמנו היא עמדה לאבותינו ולנו וחיינו כמו שאנו אומרים בבוקר אהבה רבה ובערב אהבה עולם לפי שאהבה רבה פירושה אהבה גדולה ואהבה עולם היא אינה אהבה סתמה עצמה רק אהבה שמעולם ולכן בוקר שהוא דוגמת תנאולה או צ'ל אהבה רבה שאוהב אותנו אהבה גדולה מחמת עצמינו ובערב שהוא דוגמת חלולה או אומרים אהבה עולם שהאהבה היא מחמת שהבטיח לאבותינו שהיה עליה לעולם מחמת אבותינו ולא מחמת עצמנו: והקב"ה מצילנו מידם. מ' שם הקב"ה נקרא על שם כללות השגחתו ית' שהם כב' בחינות הסדרים ונבדלות וקדושה נקרא בעשותו רבן בעולם וקדושה שבו בעולם ומתיראין ממנו וירעו כלם שהוא מפורש מכל וכן המיד מלת קדושה סוד על דין כמו שאמר בתיקוני' וזהו תיקון י"ה אסור וקדושה את הלימים. וברוך הוא נקרא על הסוד וברך בעולם ועי' זה נבדריך במי כל. חזו הקב"ה. קדושה על הגבורה אשר הוא עושה. וברוך הוא על חסדו אשר הוא עושה. ואמר ברוך הוא שחסדו נח ונעלם רק עי' הגבורות נתגלה קצת מסודו הנעלמת ולכן אמר תהלה קדושה ואח"כ ברוך הוא חזו שאמר. ותגדלתי ותקדשתי. ותתגדלתי בחסדו אשר אנאשה או. ותקדשתי בהנקמות אשר אנאשה. חזו שאמר כאן והקב"ה באלו תב' בחינות מצילנו מידם סב' ידים שלהם ימין ושמאל:

במתי מעט כמו שנאמר בשבעים נפש וכו'. כמ"ט ותחסרו מעט מאלהים וחיינו כי המלאכים משינין כל הגוף שערי בינה ועי' מים של תורה ולכן היה מלאך תשרים שנה כנדר נז'ן שערי בינה ועי' מים של תורה ובשנה שלפניה נגזר עליו שימות. וחיינו ותחסרו מעט. וכן בישראל היו שבעים נפש כנדר עי' מים של תורה וחישב בפרשה וינש ס' מ' בני לאה לבר ושאר לבר וכן כולם הוא עי' ויהי שם לנוי גדול מלמד שהיו ישראל מצוינים שם. מ' שני הוא אמת. ואומה נזכרת מחברתה בארבעה רבדים ללשונותם בארצותם למשמחתם בניהם ומי' של ניהם הוא בנימוסיהן וכן כל אומה נקרא נוי עי' שהוא נוי בנימוסיו חזו שאמר מרבתיו ויהי שם לנוי מסתמא היה להם חיבר בנימוסיהן חזו ניכרין שהם בני יעקב וחיינו בחסדות שצונו חשי"ת עיין בפ"י על ישעיה מוח הענין:

ויבן ונר' ויתנו עלינו עבודה קשה. מ' וירעו שנתכונו רק לתוע' לנ' כמ"ט חכה נתחכמה לו. ויענונו מ' שנתנו עלינו עבודות המורות כמ"ט לקמן למען ענותו בסכלותם (ג'ל' פ') וישישו עלינו שנים למען ענותו וכו'. שפתתלה נתן עליהם שרי מים לחבביר עליהם מים וארנוניות מנת המלך ונתדלדלו והפצו מאר למלאכה להשתכר לשלם ולנת המלך אבל עיקר כוונתו היתה למען ענותו וכו' ולא היה זה רק לעבדם במה רד):

ויבן ונר' ויתנו עלינו עבודה קשה. חזו שאמר בל' חזו תב' בחינות נשים ואישים וכן לחימך: ויעבידו וכו' בפרך. מ' במה רך שהוא עבודה קלה רק שלא חורגלו בה שנמשו של אדם קצה בה לעשות מלאכה שלא חורגל בה: ויסת' מלך מצרים ויאנהו בני ישראל וכו'. מ' כל זמן שהיה קיים היו עובדים אותו לכר וכיין שמת חיו כולם מעבירים בהם ולכן ויאנונו בני ישראל קן

צ' ולמד. מ' אע"פ שאין אנו מרגישים בנסים אשר הוא עושה המיד אע"כ הוא עושה המיד נפלאות גדולות לברו ונא ולמד מלבן הארמי כלומר. שבחשפת ראשונה לא נראה הירעת אשר עשת לכן לעיבק ואינו ירעו לנו מה ביקש לבן הארמי לנשות לעיבק ואע"כ העיד עליו הכתוב ארמי אובד

תעבורה ואנחה היא כלב ואה"כ ויעקב וידע ויודע וכו' פ' רבר שאני יודע אותך אלא אלהים חתו פרישות דרך ארץ והו' נ' דברים שחן עיקר של אדם בנים ואשה ויריה רוחות והם עמלו וענו אותנו כמנעם חלוקה ענינים חתו עמלו ולהצנו:

ויוציאנו ה' לא על ידי שליח ולא על ידי סלאך ולא על ידי שרף. בצ"ל והיינו שליח זה משה והיינו נגד נ' עולמות שליח בעשייה וסלאך בציורה ושרף בבריאה ועיקר הנאולה לא היה ע"י א' מאלו הנ' וכלומר שלא שלח א' מהם להתיא אתם ואפי' משה רבינו ע"ה לא שלחו ולא צוה לו לעשות מאומה כעת הנאולה רק כל ישראל ביהוד עשו מצות ה' כפסח ומצוה מסורה. ככבודו ובעצמו: הענין של בכבודו ובעצמו כי ענין הוא לשון חובד. וכבוד הוא ל' נדולה והתיא אותנו כחכבוד שלו והנבירה שלו והיינו שכלל בה ונבורת הכרואים הם נקראים נבורותיו שאין להם מצד עצמם כלל רק מאותו ית' מה שנותן להם אך מהם עצמם כל נגלה שחן נבורותיו כי יין מהם סניד רבירו שכחותם מאותו יתברך אך על ירי האדם המסיים מצותיו ועניו מאד סבל האדם ער שיבין שכל העולם כולו חן נבורותיו של הקב"ה והכל מאותו יתברך וכאשר מצוה את האדם החתו על מלך או מדינה על הרבר התוא ואם לא ישמעו יביא עליהם הבריאה החייה והאדם בא והניד להם בשם ה' וכן היה נתגלה לעין כל שבח הבריאה החתו הוא מאותו יתברך ועדיין כח פרטי וכן זה מושג וכל דבר המושג אין ליחסו שהוא שלו ושמו עליו כי יכול האדם להשיג כח החתו ולעשות בו כרצונו אך כלל כל הכחות והברואים מיוחסין אליו לכדו חן חן נבורותיו כי לא ניתן לשכל להשיג שרשי כלל נבורותיו חן אשר חיו כמצרים ס' מכות מנ' שרשי הכחות כמ"ש בפי' על ישעיה בבורות כלל הכל ולכן בכל מכה לא היה רק מצוה למשה לעשות דבר הוא עשה ע"י ציווי ה' ובמכת בבורות היה מצוה לכל ישראל לעשות פמה שהוא כלליות ואילו כל הנבורות והכחות חן עצמן ונבורותן אינן שבתן אלא הוא עשאו על פיו יצאו ועל פיו יבאו לכן חן עצמן ולא שלתן והיוליו שנתגלה שחונן כבודו שנתגלה לכל היה על ירי משרע"ה שלא נמל מה כבוד ה'ו לעצמו רק אודרכה היה משפיל את עצמו בכל דבר ומנלה לכל חתו כנבורו ובעצמו ולכן בכל הסיפור יציאת מצרים שחן-ע"פ ה' לבדו ולמסך ישראל וגם הוא א' מעבריו חתו כבודו ולעצמו ולכן כתיב וראינו כח' ובמשה עבדו כלומר לא לנרדלח משה נאמר זה אודרכה להאמנת ישראל וענת משה שהאמיט שה' עשה כל זאת ומשה

אינו רק עבדו ככל הברואים שבעולם שמחייבין לעשות רצונו ולכן או ישרי משה ובני ישראל כולם יוד ששון כולם בנס חתו כבודו ועצמו שכל הכבוד והנבורות חן שלו ממש והוא עיקר אמתנו ושבת משה רבינו שלמד תורה לנו ושחיה רחמי נמכת יותר ממצבה שחן כמ"ש בפרוש וקצת מזה שמעתי מאדמו"ה הגאון ז"ל:

כ"ד חזקה זו הדבר ובר. וכזרע נטריה זו החרב שהם שני ירים ודבר הוא כולל ח' ראשונות וחרב שהוא מכת בבורות כולל ה' אחרונות ודבר עצמו יש ה' טינים שהם בסוסים ותי' ואף שבמצרים לא לקו אלא כאצבע אחת כל אצבע ואצבע היה כולל בעשר מכות:

וכזרע נטריה זו החרב. פירוש שחיתת חרב נמרה על מצרים במכת בבורות עד שיצאו לעין כל וע"ז סביא ראה מירשלים ששם היה חרב נטריה וסביא ראה שם כאן שכתוב ובורע נטריה חינו הרב נטריה:

ובאותות זה המסמ. פירוש אותות הוא מה שאומרים זאת יהיה וכן היה זהו נקרא אות ומצות הוא שינוי המבט חתו ובאותות זה המסמ פ' זהו האותות שהיו על המסמ ושחיו מתגלה בריאת עולם כתוב עליו כל העשר מכות. ומופתים זה חרם פ' חרם שהראה לבני ישראל כמ"ש והיה אם לא יאמינו לך ולקחת מטיט היאוד וכו' זה המסמ לא היה בכלל העשר מכות: (וענין) שאמר התמסח ברבר חרב נילי שכינת מסמ דם. וררש מסמק ביד חזקה ובורע נטריה וכמורא נדול ובאותות ובמפתים) הענין ששלשה עניני מכות הם. א') שהקב"ה סמק השגחתו הטובת ורפסד חרב החתו ומצוה כי היקום של כל דבר הוא השגחתו ורצונו חב' שנותן כח לדבר רע שינקום מזה אשר צריכים לנקום ממנו. ואילו חב') הם דבר וחרב שהרבר חתו סילק השגחתו ונשאר הרבר בלתי חיות ומת. חתו הרין החזק מאד שאין דבר חזק בעולם דומתו שברע אחר יוספק כח החיות ורפסד הרבר התוא למרי אך הכח הזה הוא בתעדר והעלם מאד שאינו ניכר רק שידו חזקה שיכול ליקח מבעלי כחות דרים כח חיותם ברעע אחר מה שאין נבד בעולם יכול לעשות לכן אמר ביד חזקה חתו חרב. ובורע נטריה זו החרב. כי זרע נקרא סיוע כמ"ש אף ורועי תאמננו וכמ"ש באר"ו ורבים כמותו ותמסח חתו באיתגליא כמ"ש למעלה חתו בחרב שניכר ונגלה לעין כל שנותן להחרב לבא כארצו לנקום נקמתו באיתגליא והוא היפך חיד חזקה. והנ' הוא נילי שכינת כלל משגיח מסמפיק חיותו מזה גזותן כח לח כמ"ש לא מת מסקנת ישראל עד אחד והפליתי וכו' ארץ גושן וכו' נתגלה לעין כל השגחתו הפרטית לטוב למסיים רצונו והעדר לעבורי רצונו ודבר זה

הראשונים הוא נגד ס' סבות ובבבל היו עדיין עבדים
 אבל תאמר לפנינו שירה הרשה הלליה שהוא סבת
 כבודות עבשי הללו עבד ה' ולא עבד פועל:
 מעבדות להרות. הוא נגד יציאת
 מצרים: סינון לשמה. הוא על הים כי
 אז היו בצרה גדולה: וסאבל. הוא אצל הר
 סיני כמ"ש וישמע העם ונר ולא שנו ונר: ליום
 טוב. שהוא יום הכיפורים שירד משה מחהר עם
 לחות שניות ואמרו לא היו ימים טובים לישראל
 כחמשה עשר באב וכיום הכפורים: וסאפלה
 לאור נרול. פי' מסבד ששוא ארץ הרשך
 תלמדה לא"י שהוא אור נרול: ומשעבוד
 לנאלת. מירוש בימי השופטים היה שעבוד
 כמ"ש בשופטים ויהואל בימי רוד ושלמה שאז תיו
 יושבין לבכה ותחנה נאלה שילמה:

הללו עבדי ה'. ביאר נ' דברים עש'ן.
 נמש הם עבדי ה'. שנה מעתה ועד עולם. עלם
 סמורה שמש עד סבואו. והר' כלל הכל שכולם
 יהללו ויכבדו את שם ה': רם על כל נלים
 ה'. שהושבין זה לנדולת ה' בזה שאומרים על
 השמים כבודו אבל הארץ הוא דבר שפל בעיניהם
 והעדר כבודו שיחא שמינה על הארץ: סי' בה'
 אלהינו. אבל אנחנו אומרים שמי בה' נדולתו
 ותוא אלהינו שם ענותנותו. ומס' נגד מי כה' ללוטר
 המנביהי לשבת שהסקום הנבוא אשר נבון לחיות לו
 לשבת הוא המנביהי ואין הוא נבוא באסת מצד עצמו
 רק הוא שם לו לחיות נבוא וזה המספילי לראות הוא
 סמנו שהוא המספילי הר' לו שניהם שון השמים
 והארץ ולבן הסקום נבוא לו לשבת הוא הארץ לראות
 ענותנותו. ולהמספילי לראות הוא בשמים לראות
 גדולתו שאין השמים ושמי השמים נחשבין לו לבלום
 שיחא ראו ונבן לפניו לחיות מקום ראו לו השמים
 רק הוא מספילי סאר כזה שמסניח על השמים
 ואין הילוק כלל לפניו ולכן מי כה' בכללות ואלהינו
 בפרטות להשניה על עם שפל בטנו: מקסי
 מעפר דל. הוא נגד אברהם שאמר ואנכי עפר
 ואפר. סאשפות ידים אביון. נגד יצחק
 שאמרו זבל ואשפה של יצחק ולא בסמו חנה של
 אביסלך: להושיבי עם נדיבים. נגד יעקב
 להושיבי במיטב הארץ. ועיקר הקטנת והרמתן היה
 עם נדיבי עמו בעת הזאת עמו להושיבם עם נדיבים
 כי אז נקראו עמו ונקראו בני אברהם יצחק ויעקב:
 מושיבי עקרת. וגם אז מושיבי עקרת הבית
 שהעיקר הוא לשבת שמו בארץ חת גדולתו וגם על
 השפלים יותר כמו אנחנו עמו ובעבור זה אם הבנים
 שמחה היא ציון אמנו ואנחנו בנית ומוסל עלינו
 להלל י"ה:

בצאת ובר'. ומספר השנתו הפרמית
 אשר היה עלינו: ישראל תן הזכרים וראו

שנותן בין בחרב ובין כדבר שמסניחם נללח כזה
 השנתו הפרמית נלח כדבר ולכל אלו השלשה
 ענינים היה אות וסופת לכל דבר דחינו אות שהגיד
 מתחלה שאם לא ישמע יבא רכר החוהו והו אות
 כמ"ש למעלה וסופת הוא שינוי המבט כמ"ש למעלה
 בבדי שלא יחא ס"פ לומר שהוא במקרה ת"ו. ודרש
 שאוה קאי על הסמח וסופת על הרם דחינו שהמכות
 היו כתובים על הסמח כמ"ש למעלה וסופתים על
 הרם שעשה כזה ב' סופתים. א' שעש עלינו
 ישראל להראות ולכן מושל ומנחינו על פרעה ואחיו
 שהוא הנילוק שיש סופת ולקחת סמיני היאור וספכת
 וכו' כלומר סמם מים רק לסופת שיראו שיש מושל
 מנחינו על כל. והב' היה למכות פרעה ומצרים שנתחפך
 כל מימי היאור לרם וכו':

רם היאור ומכרות עשן. מירוש רם
 מלמטה ואש מלמעלה ועשן באויר:

אלו עשר סבות. פי' כך כתובים על
 הסמח רם והפרע וכן כולם:

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים
 וכו'. מירוש שר'י סובר שר"ת היו כתובים על
 הסמח דצ"ך וכו' וכן מסופר במבילתא:

עברה אהת וכו'. מירוש כמ"ש אם בנחרים
 אפך אם בים עברתך ובחא פלינו ר"א ור"ע דר"א
 סבר דנחרים וים הכל אחד ולכן הסיב הרון אמו
 ועברה לא' ור"ע סבר דנחרים לחוד וים לחוד ולכן
 חשיב הרון אמו לחוד ועברה לחוד:

בסם מעלות סובות לסקום עלינו
 וכו'. הן ס'ו מעלות נגד ס'ו מעלות שבין הארץ
 לערבות שהן שבעה רקעים וארץ וביניהם ז' אירים
 חתו סם י"ה סולו לרוכב בערבות כי"ה שבו ונגדן
 אמר רוד חסלך ע"ה ס'ו שיר המעלות ונגדן ס'ו
 מעלות בערות ולכן אמרו שם שבעה מסירתן אנו
 ל"ה ולי"ה עניינו והן כנגד ס'ו דורות מאברהם עד
 שלמה שאז נעשית סיחרא באשלוטאה בבנין בית
 הבחיה:

לא את אבותינו בלבד נאל
 וכו'. ואותנו הוציא סמם לסען
 הביא אותנו. מירוש כי אותנו הוציא שנאמר
 ואותנו הוציא ואם כן ההכמחה נמי עלינו נאמר
 רבתי לסען הביא אותנו וכו':

לפיכך וכו'. להודות וכו'. אמר
 כזן ס' שבחים והעשירית הוא ונאמר לפניו שירה
 חרשה הללתי הללו עבדי ה'. ומתחלה לא היה יכול לומר
 הללו עבדי ה' כי אלו הו"ד שבחים הם בנגד הו"ד'
 סכות ואמרנו בספספת מנילה למה לא אמרנו הלל
 מפורים מה מעבדות לחירות אמרנו סמיחה לחיים לא
 ב"ש ומשל בשלמה התם הללו עבדי ה' ולא עבדי
 פרעה אמני מפורים אכתי' אנו עבדי אחשוורוש ולכן
 מתחלה לא היו יכולין לומר הלל בי ס' שבחים

מעברותם; וביה יעקב הן הנשים וצאו מעם
לעז מעם אשר לעז היאך לא עשו ומה בני ישראל
ובצוא יישראל מצדדים התיאם מן הלעז הראה לכל
נרולתו ונברותו שלא שלטו בנשותיהן וכמ"ש בזהר על
ספוק שם נהנו וכמ"ש ח"ל אחת היחה ופרסמה
הכתוב: היתה ה' יורה ללקדשו. בי תיכף
בנהר יתדה לראש וראש לכל הנלמים: ישראל
סמסלותיו. שנפל פהרם על כל האמות כמ"ש
בי שמעון את אשר הוביש ה' וכו'. ובן תיכף כשיצאו
ישראל מצרים הוה יהורה מקודשין בקדשתו כי
הפרשיל להיות עם קודש כי קדוש הוא ובן ישראל
ממשלותיו שיהיו מושלים מחמת שהם עבדיו והוא
סמל בהם כענין הרבק לשחזר וכו' עד שמסלו
בצואתם מצרים על כל רבר שבעולם חתו חים ראה
וכו': ראה ויגוס. כי בעת יבושת חים ישבו
בל מיטות שבעולם לכן אמר וינס שנס מכל וכל אבל
הירדן לא נס רק שב לאתור תעמר במקומו: ההרים
רקדו וכו'. בעת מות הורח: נבעות כבני
צאן. הם נחלי ארנן. סלפני ארון הולי
ארץ. בלומר סלפני הארון שעשה ארץ ובעת
הבריאת היה הנאי זה כמ"ש וישב חים לאיתנו. ואמר
לשן הלי שכבר הוה נבורתו עיש אשר עשה הול
נבול לים כמ"ש מוק הוי נבורתא דמארך וכו':
סלפני אלוה יעקב זה הירדן כמ"ש כי
מקלי עברתי את הירדן ואמר ח"ל שיכס את הירדן:
החולתנו הצור וכו'. הוא בשעת מות הורח
כי במדבר סין היה הנס של הצור: הלמיש
לסעינו סימ. הוא ננר ארנן כמ"ש שם
בארז וכו' אסוף את העם והאנה להם סימ:
שפוך הסתך. אומר בכדי שיהא
שיך אחר זה לומר לא לנו ה' לא לנו כי הפסיק
באכילה והמעט שמפסיק את החלל שהצי הראשון
קאי על נאותו מצדדים והצי השני קאי על נלותנו
ונאותנו לעתיד לכן מתחילין בכ"ה שאין מתרומם
קרני הצדדיים עד שיבדו הפושעים ולכן מתחילין בשפוך
המטר האח"ב אומרים לא לנו:
לא לנו וכו'. כי אמר בשפוך המטר ה'
דברים. א' אשר לא ידעו וכו'. ב' כי אבל את
יעקב וכו' ואמר כאן ע"ז שהכל הוא לא לנו זה
שאנתנו אומרים אשר לא ידעו הוא בודאי לא לנו
ה' ואף גם זה שאנו אומרים כי אבל את יעקב נ"ב
לא ובשבילנו אנו מבקשין רק לשאך תן כבוד על
הפך שנופרין שהפוך מלאה הארץ: על אסתך.
על תורתך שנופרין בתורתך שנקראת אמת: לט ח

יאסרו וכו'. ואלהיני בשמים. כלומר קאי
גם כן על למה יאסרו הנשים איה וכו' ולמה סלקת
שכינת כבודך להיות עם השמים כבודך ומסרת
פניך מאתנו: אשר הפץ עשה. ה' אליהו והכל
הוא בחפצו ורצונו ויביר הוא אהר המעשה אבל כל
בשעת המעשה לכן אמר עשה. ע"כ: עצביהם. שבכל
רבר יש תוסר פתול צורה חבלית והתוסר הוא כסף זהב.
ופתול מעשה ידי ארם. צורה פח להם. חבלית במהם
יהיו עושיהם: פה להם ולא ירברו. כי הראשונים
עשו עצביהם שהיו יכולין לרבר ע"י כישוף במ"ש
והתאמת את בלעז ספיו. אך לא ירברו בפה בכל
אם היה המעשה ביד היה חיר מרכו וכן בכל
חיר הושים ומשוח הילוך הכל לא ע"י האברים
השייכים להחש. (ליקוט מספורים): ישראל בטה
בה'. כלומר ולכן אחת ישראל בטה בה' כי עורם
ומגנם הוא וכיון שכן הוא לעובר רצונו לעשי רצונו
עאכ"ב תריך בית אחרן לבטוח שלו יהיה בודאי
יותר טוב שישלם ה' נמול למקיימי רצונו: יראי
ה'. וכ"ש ליראי ה' בי בכית אחרן יש כמה שאינן
עושין עובדא דאחרן:

סוב לחסות בה'. החסיון שהארם הוסח
בו מעצמו והוא אל הבטיה. ובסוף נקרא שהבטיח
ואמר שטוב להסות בה' אף שלא הבטיח מעל
הארם שהבטיח: סבסוח בנדויבם. בלומר
שהוא נדיב ליתן אף שלא הבטיח ותעה הבטיח אעפ"כ
יורח טוב להסות בה': כל נויס סבבונ. סבבונ
מרחוק: סבבונ. נתן שהיו מרחוק באו אליהן וכן עקשו
קרבין אלי וסבבונ: אום סבבונ. תעור נטפו
אחרים תחתיהם להיות מוכבים אותו גם מרחוק
אעפ"כ בשם ה' וכו': וכו' סבבונ ברבורים. בלומר
שהן עלי כמשה אינו הסר לחמיל אותי ולהרות
אעפ"כ בשם ה' וכו': רחה רחתיני. אע"פ
שהפילו אותי לארץ ואינו הסר רק היתוך הראש
צריך הארם לבטוח בה' שח' עזרי (ע"ב): קול
רנה וישועה. כמ"ש ואני בחסדך בישועה
יגל לבי כישועתך אשריה לח' וכו' והיינו ואני
בחסדך במחתי קודם המלחמה יגל לבי כישועתך
בעת חישותה שהוא בשעת סלחמה אח"כ אחר
המלחמה חישועה אשריה לח' כי נמל עלי. וכן קול
הוא תפלה קודם המלחמה. ורנה הוא באבור רשעים.
וישועה בעת המלחמה. ואמר הרנה קודם חישועה
בלומר שבטוח לבי בה' שאעלי הרנה קודם
חישועה: